

Stat și biserică. Strategii și mijloace de regermanizare a șvabilor sătmăreni¹

Sárándi Tamás

Introducere

Primii coloniști șvabi s-au așezat în comitatul Satu Mare la începutul secolului al XVIII-lea. Colonizarea a avut loc la inițiativa lui Sándor Károlyi, familiile șvabești din diferite părți ale Germaniei așezându-se în această regiune la chemarea sa.²

Primul val de coloniști a sosit în 1712, dar procesul de colonizare s-a desfășurat în mai multe etape și s-a extins cronologic până la începutul secolului al XIX-lea. La sosire, aceștia au primit pământ și loc pentru casă, precum și anumite scutiri legate de taxe, în scopul de a face mai atractivă așezarea lor pe aceste meleaguri.³

Ca urmare a colonizării, circa 8000 de familii de șvabi au sosit în județ și au fost așezate în 31 de localități. Satele locuite de șvabi se clasifică în patru grupuri, în funcție de așezarea lor geografică. Cel mai mare este grupul din jurul Careiului, cu 11 sate, urmată de cel din jurul Ardudului (6 sate). Între cele două se situează grupul Moftinu Mare (4 sate), iar cel mai mic este grupul din jurul Tășnadului, alcătuit din 3 sate. Restul satelor sunt risipite pe teritoriul județului.⁴

Șvabii nu au întemeiat nici un sat nou, completând doar populația unor localități deja existente sau așezându-se în sate depopulate. Astfel, majoritatea șvabilor au fost colonizați în localități populate de maghiari, fapt care a favorizat izbucnirea conflictelor încă de la început.⁵ Totodată, acest fapt a dus la asimilarea lor, proces care a debutat la mijlocul secolului al XIX-lea.

Lipsa cercetărilor de bază în domeniu a lăsat fără răspuns o întrebare importantă: în ce proporție au fost asimilați șvabii? Răspunzând la această întrebare, am putea determina în ce măsură se manifestă, după 1918, procesul de regermanizare, și în ce măsură cel al renașterii sentimentului național german. Se poate afirma cu certitudine că în această zonă asimilarea a fost cea mai avansată și cea mai reușită. Asimilarea s-a produs și din cauza lipsei intelectualității proprii a șvabilor sătmăreni, respectiv a asociațiilor independente.⁶ Majoritatea șvabilor au trăit în sate unde biserica a fost singura instituție a vieții sociale, astfel încât Episcopia Romano-Catolică din Satu Mare a avut o influență decisivă asupra populației de origine germană.

Încă din epocă a apărut teoria conform căreia șvabii au fost victimele unei asimilări forțate, dirijate și executate de episcopie, teorie susținută și în ziua de azi de câțiva istorici.⁷ În orice caz, se poate afirma că prin rețeaua sa de școli, episcopia a avut un

¹ Studiul este forma redactată a prezentarea ținută în cadrul conferinței *Concepție și cercetări în domeniul istoriei locale*, ce a avut loc la Satu Mare în data de 26-27 iunie 2009.

² În afară de familia Károlyi, și alte familii, cum ar fi Perényi sau Wesselényi au colonizat șvabi, deși într-o măsură mai mică.

³ La începutul procesului de regermanizare, argumentul guvernului maghiar a fost acela că șvabii și-au părăsit locurile natale în încercarea de a scăpa de sărăcie și foame și au ajuns aici în condiții mult mai bune, primind privilegii. În schimb, se aștepta de la ei loialitate față de stat, ceea ce însemna la începutul secolului XX asimilarea. Mai pe larg despre poziția guvernului maghiar, vezi: Tilkovszky-Weidinger 2003. Acuzațiile nu corespund întru totul realității istorice, reprezentând mai degrabă propaganda guvernului maghiar menită să sublinieze faptul că șvabii trăiesc mai bine în statele succesoriale. Prin contrast cu această imagine idealizată susținută de guvernul maghiar, trebuie amintit faptul că multe dintre aceste familii au fugit din satele în care au fost așezate.

⁴ Hauler 1998:46-47.

⁵ Unul dintre cele mai cunoscute conflicte a avut loc la Ardud, unde șvabii au fost re-colonizați în mai multe rânduri.

⁶ Diferitele asociații de muzică, de bărbați sau de femei, din satele șvabești s-au organizat pe bază religioasă, și nu etnică.

⁷ Mai pe larg vezi: Hauler 1998.

rol central în asimilare. Toate aceste fenomene se integrează în politica minoritară specifică sfârșitului de secol XIX, care presupunea loialitatea necondiționată a minorităților și accepta ca singură manifestare a acesteia asimilarea voluntară⁸.

Guvernul maghiar a accentuat caracterul exemplar și tolerant al politicii sale minoritare și considera asimilarea un fenomen natural cauzat de tranziția spre capitalism.⁹

Cert este că până în 1918 nu mai funcționa nici o școală germană la Satu Mare, toate fiind desființate până la sfârșitul secolului XIX.¹⁰

O altă chestiune legată de asimilare este numărul celor care s-au declarat șvabi în momentul schimbării regimului; cu alte cuvinte, câte persoane de identitate șvăbească trăiau în județ? Încă din acea perioadă existau diferite puncte de vedere referitor la această întrebare. Guvernul maghiar și român, respectiv istoriografia maghiară și română utilizează cifre diferite. Guvernul maghiar - citat de Tilkovszky - stabilea numărul șvabilor la 29.000 și afirma că datele au fost falsificate de guvernul român, în scopul reducerii numărului maghiarilor.¹¹ Unii istorici susțin în schimb existența a 40.000 de șvabi în perioada interbelică,¹² iar alte surse afirmă că 16.000 de șvabi trăiau în plasa Carei, zona cea mai populată de germani.¹³ După o statistică făcută de șvabi în perioada discutată, 26.000 de vorbitori de limba germană trăiau în județele Sălaj și Satu Mare.¹⁴

Statisticile oficiale arată că 6.709 de persoane s-au declarat de etnie șvabă în 1910. Acest număr a ajuns la 34.982 până în 1920, iar în 1941, în ciuda regermanizării cu o durată de 20 de ani, a scăzut iarăși la 7.289. Analizând separat datele din diferite sate, rezultatele sunt asemănătoare.¹⁵

Numele satului	Recensământul din 1910	Recensământul din 1920	Recensământul din 1930	Recensământul din 1941
Urziceni	19	1594	657	89
Căpleni	0	1388	8	3
Tiream	12	1357	1254	147
Moftinu Mare	62	1415	865	39
Santău	7	519	26	1
Ardud	35	828	857	249
Beltiug	30	1070	1116	649
Rătești	525	556	432	300
Sâi	772	752	756	789
Carei	63	5932	289	198

*Datele statistice referitoare la naționalitate în diferite recensăminte

⁸ O atitudine asemănătoare se aștepta și de la evrei; mai pe larg, vezi: Gyurgyák János, *A zsidókérdés Magyarországon*, Osiris Kiadó, Budapest, 2001.

⁹ Punctele slabe ale argumentației guvernului maghiar au fost subliniate și de guvernul german într-un memorandum din 1930, care afirma că, în timp ce în 1810 funcționau 1810 școli populare germane (în afara celor aparținând sașilor), în 1903 acest număr a scăzut la 76. Mai pe larg vezi: Tilkovszky-Weidinger 2004:195-197.

¹⁰ Educația în limba germană a fost înlăturată treptat la Tiream în 1845, la Foieni în 1870, la Urziceni între 1900-1910. Mai pe larg vezi DAN- filiala Sălaj Fond Revizoratul școlar, dos. 144, 202, 207

¹¹ Conform statisticii guvernului german, în împrejurimile Sătmăruului trăiau între 40.000 și 70.000 de șvabi. Tilkovszky-Weidinger 2004:182.

¹² Hauler 1998:48.

¹³ Gherman 1938:64-65.

¹⁴ Bălu 2003:198.

¹⁵ Varga E. Totodată, aceste fenomene pun sub semnul întrebării aplicabilitatea statisticilor, deoarece schimbări atât de radicale în proporțiile etnice sunt ireale în decurs de 10 ani.

Din cele spuse mai sus reiese faptul că asimilarea șvabilor nu a fost omogenă, iar zona Sătmăruului nu poate fi tratată ca o singură entitate. Opiniile sunt împărțite și în ceea ce privește acele sate și regiuni unde asimilarea era cea mai avansată. Conform lui Hauler, în 6 sate din împrejurimile Careiului și Tășnadului limba germană a dispărut complet până la mijlocul secolului al XIX-lea, și totuși 50% dintre șvabi vorbeau limba germană în perioada interbelică, iar 70% înțelegeau dialectul șvăbesc.¹⁶ Ioan Gherman afirmă că în perioada interbelică se folosea limba germană în toată zona, cu excepția a 6 sate.¹⁷ Conform lui Boros Ernő, limba germană a persistat în 6 sate, doar unul dintre acestea fiind situat în plasa Carei.¹⁸ Majoritatea cercetătorilor consideră deci că asimilarea cea mai avansată a avut loc în satele din jurul Careiului și Tășnadului, fapt susținut și de statistici.¹⁹

Se ridică problema dacă se poate vorbi de regermanizare, sau de renașterea sentimentului național șvăbesc? Luând în considerare mișcările de renaștere națională care au avut loc în timpul primului război mondial și la naționalitățile din Monarhie, fenomenele din România pot fi considerate ca organizate și sprijinite de sus. Deși sașii transilvăneni dispuneau de o rețea puternică de instituții și au fost activi politic, șvabii sătmăreni nu au acționat la fel în perioada de început. Pornirea și desfășurarea mișcării lor a fost rezultatul unor acțiuni externe care au „redescoperit șvabii sătmăreni”, le-au evaluat condiția și statutul și au început să organizeze cursuri de limbă. Primele încercări datează din 1920, dar mișcarea s-a dezvoltat doar după ce guvernul român a început să o sprijine prin intermediul administrației locale. În ciuda sentimentului național renăscut, se poate vorbi despre o mișcare dirijată de sus care nu ar fi putut ajunge la rezultatele obținute fără sprijinul material al guvernului german și cel administrativ al guvernului român. Astfel, evenimentele sătmărene din perioada interbelică pot fi considerate mai degrabă încercări de regermanizare, și nu renaștere națională. Întrebarea este: în ce măsură erau șvabii de acord cu aceste încercări și în ce măsură sprijineau *Gaüamt*-ul?²⁰

Planurile guvernului român legate de chestiunea germană

În România, ca și în celelalte țări ale Micii Antante, chestiunea maghiară a fost cea mai importantă în cadrul politicii minoritare. Astfel, guvernul român a făcut tot posibilul pentru slăbirea poziției maghiarilor, respectiv pentru evitarea unei alianțe între minoritatea maghiară și cea germană. Deși aspirațiile naționale ale minorității germane nu coincideau cu interesele României, guvernul român s-a folosit de ele pentru a-și atinge propriile scopuri.

Prim-ministrul român Octavian Goga afirma, la sfârșitul anilor '30, că în România trăiesc trei tipuri de minorități: cei care nu fac politică iredentistă, cum ar fi sașii și șvabii, cei care ar putea avea tendințe separatiste, cum ar fi maghiarii și bulgarii, iar evreii, considerați cei mai periculoși, făceau parte din grupa a treia.²¹ Aceste idei erau extrem de diferite de poziția guvernului maghiar, deoarece nu-i considera periculoși nici pe șvabi, nici pe sași.

Conduc de aceste principii, statul român sprijinea toate aspirațiile sașilor și ale șvabilor. Astfel s-a afirmat în România principiul grupurilor etnice și au fost înființate

¹⁶ Hauler 1998:100.

¹⁷ Gherman 1938:58. Cele șase localități sunt: Tășnad, Carei, Turulung, Iojib, Santău și Craidorolț.

¹⁸ Boros 2005:6. Cele șase localități sunt: Homorodu de Jos, Rătești, Dindești, Borlești, Șandra, Terebești, Socond. Dintre acestea, doar Dindeștiul făcea parte din plasa Careiului.

¹⁹ Motivele succesului asimilării tocmai în aceste sate este necunoscută, iar examinarea acesteia ar merita, după părerea noastră, un studiu separat.

²⁰ *Gaüamt*-ul reprezintă, în perioada interbelică, organizația pe bază etnică a șvabilor sătmăreni. Pentru mai multe date privind formarea acestei organizații, vezi mai jos.

²¹ Spannenberger 2005:74-75.

diferitele comunități pe bază națională care beneficiau de autonomie economică, socială și culturală, ba chiar și religioasă, prin biserica evanghelică.²² Sașii au reușit să-și păstreze școlile ecleziastice, în care, în anii '30, predau 304 de profesori. Dintre aceștia, 133 s-au declarat ca aparținând Grupului Etnic German.²³ Datorită sprijinului eficient oferit de guvernul german, și în România s-a produs o schimbare, iar tendința național-socialistă a ajuns pe primul plan. Odată cu Convenția de la Viena, Germania a semnat o înțelegere și cu guvernul României, prin care se asigura dreptul minorității germane la educație, administrație și justiție în limba maternă, precum și reprezentarea proporțională a acesteia în organele legislative și executive. Astfel, a fost asigurat cadrul legal al înființării Partidului Muncitoresc Național-Socialist al Germanilor din România, iar acesta a funcționat ca un stat în stat.²⁴

Planurile guvernului român privind șvabii sătmăreni pot fi urmărite cel mai bine în lucrarea lui Ioan Gherman. Ocupând funcția de jude al plasei Careiului, atitudinea sa poate fi considerată una oficială. Cartea scrisă de el în 1938 afirmă că unii funcționari români nu înțeleg importanța mișcării șvăbești și insistă asupra asimilării acestora. În opinia sa, acest lucru este imposibil pe termen scurt, dat fiind și exemplul Ungariei, care nu a reușit să-i asimileze în 200 de ani. Astfel, interesul pe termen scurt al României ar fi re-germaniarea, care ar constitui în același timp și o formă de rezistență la pretențiile revizioniste.²⁵

Șvabii sătmăreni în perioada interbelică

În 1918, când teritoriul sătmărean a fost anexat României, șvabii de aici au fost unul dintre grupurile etnice cele mai asimilate în Ungaria, fără un sistem de instituții propriu și fără elită proprie. La adunarea de la Mediaș din 1918, sașii au votat pentru unirea cu România, dar reprezentanții șvabilor nu au luat parte la această adunare. Având experiența anilor petrecuți ca minoritate, sașii s-au activizat imediat, în timp ce maghiarii ajunși recent la statutul de minoritari au rămas pasivi.²⁶ Similar maghiarilor, nici șvabii sătmăreni nu au inițiat o politică activă.

În primii ani, propaganda revizionistă maghiară a avut efect și printre șvabi. Aceasta sugera că, la orice revizuire teritorială minimă, regiunea sătmăreană va reveni Ungariei. La acest fenomen a contribuit faptul că, pentru șvabi, limba română și administrația în această limbă era la fel de străină ca și pentru maghiari. România nu vedea cu ochi buni faptul că influența maghiară a rămas neschimbată printre șvabi și se străduia să inițieze legături cu șvabii bănățeni și cu sașii.

La începutul anilor '20, reprezentanții șvabilor bănățeni, mult mai activi în cadrul mișcării naționale germane, au început să evalueze statutul populației germane sătmărene și să facă primii pași înspre revigorarea conștiinței etnice a acesteia. În plan concret, acțiunea inițială a constat în organizarea unor cursuri de limba germană. În perioada ulterioară, au apărut și primele semne ale activizării șvabilor sătmăreni, când aceștia s-au alăturat Comunității Germano-Șvăbești.²⁷ În 1925, la Carei, după un curs de limba germană organizat pentru profesori, aceștia au hotărât înființarea unei asociații membre a Comunității sub numele de Găuamt Sathmar.²⁸ Importanța acestei asociații

²² Spannenberger 2005:164.

²³ Spannenberger 2005:260.

²⁴ Spannenberger 2005:221.

²⁵ După calculele sale, prin regermanizare, 29.000 de mii de oameni (13.000 de români și 16.000 de șvabi) ar forma o majoritate față de cei 6.000 de maghiari; astfel, plasa Carei ar deveni majoritar românească, iar revendicările teritoriale ale Ungariei nefondate.

²⁶ Această pasivitate a durat până la semnarea tratatului de pace și a fost aprobată și de Ungaria.

²⁷ Tilkovszky 1999:227. În germană: Deutsch-schwabische Volksgemeinschaft, Gau Sathmar.

²⁸ Tilkovszky 1999:227.

consta în faptul că șvabii sătmăreni s-au organizat pentru prima dată pe bază etnică. Gaiüamt-ul a preluat coordonarea activităților desfășurate de Comunitatea Germano-Șvăbească, punând în centrul preocupărilor sale problema școlilor. Centrul asociației a fost la Carei, președinți fiind Fritz Winterhoffen și István Wieser.²⁹

Elementul cheie al mișcării șvăbești, respectiv a tendinței de regermanizare în perioada interbelică a fost după părerea noastră chestiunea școlară. Și Gaiüamt-ul considera problema una foarte importantă, urmărind restabilirea școlilor de limbă germană. Privite simplificat evenimentele din perioada interbelică pot fi considerate o luptă pentru școli, desfășurată între reprezentanții mișcării șvăbești, în frunte cu Gaiüamt-ul, și cei ai maghiarilor, în frunte cu preoții și Episcopia Romano-Catolică.

Rezultatele locale ale mișcării, respectiv diferitele conflicte din sate sunt cel mai bine reflectate în *Historia Domus*³⁰ din parohii. Menționăm de la început că nu se poate vorbi despre o unitate a mișcării șvăbești: acțiunile acesteia variază de la sat la sat, în funcție de atitudinea autorităților locale și mai ales de personalitatea preotului. Din acest motiv, încercarea de realizare a unui studiu de caz privind istoria școlii pe baza documentelor menționate implică utilizarea mai multor exemple, care permit elaborarea unor concluzii mai pertinente. În cele patru localități selectate - Cămin, Arduș, Turulung și Tiream - școala germană cunoaște o evoluție diferită, însă reconstituibilă în fiecare caz pe baza *Historiei Domus*.

Istoria școlii confesionale din satele șvăbești reflectată în Historia Domus

Căminul aparține grupului de sate șvăbești situate în jurul Careiului. În anii 1880, populația sa era pe jumătate maghiară, pe jumătate șvăbească, dar în 1910 numărul vorbitorilor de limba germană a scăzut la 4.³¹ 95% dintre locuitorii sunt de religie romano-catolică chiar și în ziua de azi. Conform *Historiei Domus*, respectiv declarației preotului, nimeni nu vorbea germana în 1918.

Lupta pentru școli a început încă din 1921, când consiliul administrativ al localității a decretat introducerea limbii germane ca limbă de predare în școala romano-catolică. Preotul a strâns semnături pentru a demonstra opțiunea tuturor locuitorilor, cu excepția unei singure persoane, pentru limba maghiară. În același timp, parohia a atacat decizia consiliului și în instanță.³²

În anul următor a fost emis un decret asemănător, dar comunitatea a rămas la decizia inițială, fiind susținută și de episcopie. În 1923 a fost introdusă limba germană în clasele I-a și a II-a ca urmare a repetatelor somații, dar religia a continuat să fie predată în limba maghiară. Ca urmare a unui nou decret, în 1924 limba germană a fost introdusă și în clasa a III-a. Pe lângă limba și literatura română, a apărut obligativitatea predării în limba română și pentru alte discipline, respectiv istoria și geografia.

Noua lege a învățământului, adoptată în 1926, decreta că școlile care nu sunt susținute de stat au dreptul de a decide asupra limbii de predare. La inițiativa episcopiei, s-au desfășurat în sate numeroase ședințe legate de această problemă. Încă de atunci, propaganda Gaiüamt-ului înființat în 1925 și-a făcut simțite efectele, majoritatea părinților din Cămin optând pentru limba maghiară doar cu condiția ca limba germană să fie și ea predată.

²⁹ Gherman 1938:60.

³⁰ *Historia Domus* reunește însemnările periodice, de obicei chestiuni bisericești, ale preoților parohi. De multe ori, acest „jurnal parohial” cuprinde și informații valoroase privind evenimentele laice care marchează viața comunității sătești.

³¹ Varga E.

³² Toate datele referitoare la școala din Cămin provin din *Historia Domus* a parohiei romano-catolice, astfel că această precizare nu mai va fi notată în fiecare caz în parte.

Anul 1928 a fost pentru Cămin unul dintre cei mai importanți din perspectiva vieții școlare. Găüamt-ul a adunat semnături pentru introducerea limbii germane în școli și le-a trimis ministrului învățământului, Constantin Angelescu. Efectul acestei acțiuni a fost ordinul ministerial de introducere a limbii germane în școala din localitate. Argumentând că semnăturile au fost colectate prin dezinformarea publicului, preotul a refuzat schimbarea limbii de predare. Educatorii au fost citați personal de către inspectorat, dar și ei au refuzat, fiind susținuți de localnici, care s-au angajat să-i plătească și în cazul în care școlile ar fi închise. La sfârșitul anului, guvernul liberal a căzut și Partidul Național Țărănesc condus de Iuliu Maniu a ajuns la putere. Maniu era o personalitate respectată printre ardeleni, care îl considerau un politician integru. La rândul lor, șvabii sătmăreni au sperat într-o schimbare de atitudine din partea noului guvern. Locuitorii din Cămin au scris astfel două cereri, una adresată ministrului și cealaltă episcopului, și, fără să aștepte aprobarea ministerială, au introdus în 1929 limba maghiară în școli la inițiativa episcopului. Ignorând poziția episcopiei, guvernul a insistat în chestiunea limbii germane. Pentru a evita conflictele, în anul școlar 1929-1930 s-a oferit părinților posibilitatea de a opta pentru limba de predare și, cu excepția unui singur caz, toți au ales limba maghiară. În următorul an școlar, a fost emis un nou ordin ministerial în problema școlii confesionale romano-catolice din Cămin, care se mulțumea de această dată cu introducerea limbii germane doar pentru copiii de clasa I.

În 1931, ministrul învățământului a avertizat școala din Cămin și a insistat asupra introducerii limbii germane. Preotul a declarat că limba germană va fi introdusă doar în cazul în care copiii înțeleg acea limbă mai bine decât limba maghiară. Dacă se găseau destui interesați, s-a arătat dispus să deschidă o secție de limbă germană.

În același an, Găüamt-ul a organizat o altă acțiune pentru colectare de semnături, de această dată în vederea introducerii limbii germane în biserică³³. Cu această ocazie s-au adunat 104 de semnături, transmise episcopului. Preotul a calificat această acțiune ca dezinformare repetată, argumentând că documentul în limba germană nu a putut fi citit de semnatori. O altă petiție inițiată de Găüamt l-a determinat pe episcop să decreteze introducerea slujbei în limba germană de două ori pe lună. Preotul s-a opus acestei inițiative, afirmând că enoriașii nu înțeleg limba germană și doar o minoritate indusă în eroare de Găüamt solicită schimbarea limbii liturgice.

În ciuda eșecurilor, Găüamt-ul își continua acțiunile, de această dată împotriva preotului, în persoana căruia vedeau cel mai mare obstacol în calea introducerii limbii germane. Au trimis astfel o petiție la minister în care îl acuzau de agitație împotriva asociației. Inspectorul s-a deplasat personal la fața locului și l-a interogat pe preot la secția de poliție, atrăgându-i atenția că mișcarea șvabilor se află sub incidența interesului de stat și preotul este obligat să se conformeze.

În 1934, Partidul Liberal a ajuns iarăși la putere. Una dintre primele dispoziții a fost un decret conform căruia în satele șvăbești puteau preda în viitor doar profesori cu studii liceale în limba germană. Un alt decret din același an forța copiii din satele șvăbești să se înscrie în școli române sau germane. La Cămin, consiliul școlar a insistat însă asupra păstrării limbii maghiare în școală.

În 1933 a fost înființată o grădiniță șvăbească susținută de administrația de stat. Astfel, 30 de părinți au declarat în 1934 că etnia copiilor lor este germană și doresc înființarea unei secții separate pentru aceștia. Deoarece legea din 1926 le rezerva acest drept, în școala catolică s-a înființat secția germană. Religia a fost predată de preot și, fiindcă copiii nu înțelegeau limba germană, explicațiile au fost date în maghiară. Găüamt-

³³ Cu un an înainte, în 1930, a dispărut ultima rugăciune în limba germană din biserică, la cererea enoriașilor.

ul a înaintat episcopiei o nouă petiție, în urma căreia episcopul a interzis folosirea limbii maghiare la clasele germane.

Din cauza rezistenței continue, școala romano-catolică a fost închisă în 1934, cu excepția secției germane. Preotul a făcut recurs, apoi a trimis o petiție regelui, care a rămas însă fără răspuns. Astfel, temându-se de înființarea unei școli de stat prin care putea pierde controlul asupra educației, biserica a acceptat introducerea limbii germane, păstrând limba maghiară ca una complementară. Totuși, întreaga școală a fost obligată să repete anul.

În 1936, școala a fost din nou închisă din cauza păstrării limbii maghiare și a orelor de religie desfășurate în limba maghiară. Pentru redeschiderea școlii a fost nevoie de intervenția episcopului. Autoritățile au fost nemulțumite de avansul lent al limbii germane în școli, astfel că au decis înființarea unei școli de stat și au transferat toți copiii cu nume german în noua școală, fără consultarea părinților. În 1938 după instaurarea dictaturii regale³⁴ părinții au avut iarăși dreptul de a decide asupra limbii de predare. În septembrie s-a decis astfel înființarea secției maghiare, dar la intervenția Găiamt-ului aceasta a fost desființată. În 1940, după intrarea armatei maghiare, limba maghiară a fost introdusă ca limbă de predare la toate clasele.

Tireamul face parte la rândul său din grupul satelor șvăbești din jurul Careiului. În anii 1880 două treimi dintre locuitori se declarau șvabi, dar numărul vorbitorilor de limba germană a scăzut la 12 până în 1910.³⁵ O treime a populației este de naționalitate română. La începutul secolului XX apartenența religioasă coincidea cu cea etnică: 2/3 erau de religie romano-catolică, iar 1/3 greco-catolică. După *Historia Domus* și declarațiile preotului, nimeni nu mai vorbea germană în sat în 1918.³⁶

Similar celorlalte sate șvăbești, până în 1922 limba germană a fost introdusă și aici.³⁷ La început, părinții se opuneau categoric limbii germane, dar în urma propagandei mișcării șvăbești, au ajuns să ceară introducerea acesteia ca limbă de predare.³⁸

Conform *Historiei Domus*, enoriașii au fost dezamăgiți de mișcarea șvăbească și au pus capăt liturghiei în limba germană la biserică.³⁹

Anul 1928 a fost și în acest sat unul important din punct de vedere al învățământului ecleziastic. Ministerul pretindea introducerea limbii germane ca limbă de predare, argumentând că locuitorii doresc acest lucru.

Ca urmare a protestelor parohiei, decretul nu a fost retras, dar nici nu a fost grăbită executarea sa. După doi ani, ca urmare a insistențelor și amenințărilor cu concedierea profesorilor, limba germană a fost introdusă ca limbă de predare, cu excepția orelor de religie. În 1931 se deschide o grădiniță de stat în limba germană.

Anul 1935 a fost decisiv în viața satului din punct de vedere al mișcării șvăbești. Un capelan germanofil a sosit în sat și a început educarea religioasă a copiilor în limba germană, interzicând în același timp folosirea limbii maghiare. A făcut propagandă și în rândul enoriașilor, astfel că 130 de persoane au cerut episcopului introducerea limbii

³⁴ În decembrie 1938 s-au desființat partidele politice și s-a introdus dictatura regală, bazată pe un sistem corporatist.

³⁵ Varga E.

³⁶ Evenimentele ulterioare, respectiv faptul că în *Tiream* limba germană a supraviețuit cel mai mult, pun sub semnul întrebării toate acestea. Conform *Historiei Domus*, în 1877 locuitorii vorbeau între ei limba germană, iar slujba s-a desfășurat tot în această limbă până în 1893.

³⁷ Toate datele referitoare la școala din *Tiream* provin din *Historia Domus* a bisericii romano-catolice, astfel că această precizare nu va mai fi făcută de fiecare dată.

³⁸ Aceste acțiuni sunt surprinzătoare mai ales având în vedere că asociația șvăbească a fost înființată oficial abia în 1925 și doar câteva cursuri de limbă s-au desfășurat la începutul anilor '20.

³⁹ Înregistrări asemănătoare s-au făcut și în 1924, când preotul se plângea de scăderea sentimentului religios, fapt atribuit de el mișcării șvăbești.

germane în biserică. Deși a reușit să atragă o parte a populației, a declanșat și un conflict printre localnici, deoarece aceia care susțineau cauza maghiară nu priveau cu ochi buni activitatea sa. Aceștia au cerut episcopului transferarea capelanului, ceea ce s-a și întâmplat în 1936, în vederea evitării unor noi conflicte.

Începând cu acest moment însă, tensiunile din sat au fost într-o permanentă creștere. Mulțumită activității fostului capelan, enoriașii cereau în continuare introducerea slujbei în limba germană, astfel că episcopul a decretat desfășurarea slujbei în germană de două ori pe lună. Opoziția se intensifică și, în semn de protest față de cele întâmplate, biserica rămâne aproape goală în timpul slujbelor germane. Conflictul a avut și consecințe fatale: un locuitor germanofil și-a înjunghiat vecinul cu afinități pro-maghiare.

Din cauza conflictului, satul se împarte în două tabere, iar Găüamt-ul înaintează acuzații la adresa școlii pro-maghiare, folosindu-se de poziția sa privilegiată. Rezultatul a fost sancționarea acestei instituții de învățământ de către tribunalul militar. În opinia preotului, toate aceste demersuri aveau drept scop intimidarea populației, astfel încât Găüamt-ul să-și îndeplinească mai ușor obiectivele. Procesul a avut efectul scontat, iar enoriașii pro-maghiari, simțindu-se neputincioși în fața Găüamt-ului, au rămas pasivi la alegerea noului prezbiteriu și nu s-au prezentat la vot. Pentru prima dată s-a ajuns astfel la un prezbiteriu de majoritate germanofilă. Ca semn al schimbării, chiar de la prima ședință procesul verbal este redactat în limba germană. Tendința pro-germană în desfășurare a fost însă blocată de intrarea armatei maghiare în 1940.⁴⁰

În cazul *Ardudului*, în anii 1880, 40% din populație se declara de etnie germană, același procent fiind de etnie maghiară. Până în 1910 numărul vorbitorilor de limbă germană a scăzut la 34, în timp ce numărul maghiarilor s-a triplat.⁴¹ Un sfert din populația satului era de etnie română. La începutul secolului, 2/3 din populație era de religie romano-catolică, în timp ce restul de 1/3 se împărțea între reformați și greco-catolici. Conform *Historiei Domus* și a declarației preotului, în 1918 nimeni nu vorbea limba germană în sat.

Historia Domus a satului este incompletă, astfel că nu există înregistrări referitoare la școală datând din anii '20. Caracteristica satului constă în faptul că școala pentru băieți funcționa separat de cea pentru fete. În școala de fete educația a fost încredințată călugărițelor misericordiene.⁴²

Din aceste condiții se va ivi unul dintre cele mai specifice cazuri de conflict, ale căror ecouri ajung până la Budapesta și sunt folosite de diplomația maghiară pentru a ilustra contradicțiile politicii românești.⁴³ Prima înregistrare referitoare la școală datează din 1928, când limba de predare era cea germană în școala de băieți și cea română în școala de fete.

În 1929, școala a fost închisă din cauza unui incident în urma căruia portretul noului rege a fost deteriorat. După un an, la intervenția Partidului Maghiar, școala a fost redeschisă. În 1931 limba maghiară a fost introdusă în școală, deși din înregistrare nu reiese cauza acestui demers. Informația este interesantă, deoarece în restul școlilor acest pas fusese făcut încă din 1926, imediat după adoptarea legii învățământului.

În 1932, Găüamt-ul înaintează o petiție în care 72 de semnatari cer introducerea limbii germane. O secție germană a fost astfel înființată, dar la începutul anului școlar aici învățau doar 32 de copii, în timp ce secția maghiară reunea 244 de elevi.

⁴⁰ În 1940 același presbiteriu va trece la folosirea limbii maghiare în procesele verbale fără nici o avertizare.

⁴¹ Varga E. Árpád,

⁴² Toate datele referitoare la școală provin din *Historia Domus* a parohiei romano-catolice din Ardud, astfel că acest lucru nu va fi menționat separat în fiecare caz.

⁴³ Exemplul din Ardud se regăsește în memorandumul trimis guvernului german în 1931. Pentru textul memorandumului vezi: Tilkovszky-Weidinger 2003.

O călugăriță care cunoștea limba germană predat la secția germană, dar mișcarea nu s-a mulțumit cu aceasta. O influență în alegerea educatorului le-ar fi permis selectarea unei persoane care, pe lângă munca de educare, ar fi desfășurat și o activitate de agitator.

Mulțumită propagandei șvăbești, un an mai târziu numărul copiilor înscriși la secția germană a ajuns la 95. Un singur cadru didactic era insuficient pentru educarea tuturor, astfel încât Gaiamt a obținut dreptul de a alege cea de a doua persoană, cu condiția să-i asigure întreținerea. Deși desfășura o activitate intensă de agitator, noul cadru didactic s-a dovedit un bun pedagog, ajungând la rezultate bune cu copiii nevorbitoarii de limba germană, conform unei înregistrări din anul următor.

Anul 1934 a fost de importanță majoră. Autoritățile nu au mai permis funcționarea școlii catolice, astfel încât părinții au fost nevoiți să-și înscrie copiii la școala de stat. Pedagogul susținut de Gaiamt a fost eliberat din funcție, secția germană rămânând astfel fără cadru didactic. Asociația șvăbească s-a folosit de influența sa și a obținut redeschiderea școlii romano-catolice. Ca urmare a compromisului, în școala catolică au fost angajați trei pedagogi pentru secția română și doi pentru secția germană. Gaiamt-ul a fost însă nemulțumit pentru că la secția germană predă o călugăriță, astfel că și-au transferat copiii la școala de stat, unde aveau dreptul de a alege pedagogul. Aceste condiții au rămas neschimbate până la intrarea maghiarilor.

În 1937 i s-a interzis preotului predarea religiei, deoarece acesta continua să folosească limba maghiară. În același an s-a decretat desfășurarea slujbei în limba germană de două ori pe lună. Toate aceste măsuri au născut numeroase conflicte: la un anumit moment, cei care se împotriveau acestei măsuri au ieșit din biserică în timpul liturghiei în germană, în semn de protest.

În 1940, maghiara a fost reintrodusă ca limbă de predare, deși în școala de stat secția germană rămâne funcțională, deservită de un cadru didactic.

Turulungul nu aparține nici uneia dintre marile grupuri de localități șvăbești, fiind relativ izolat de restul satelor germane. Încă din anii 1880, peste 2/3 din populație s-au declarat de etnie maghiară, șvabii reprezentând 13% dintre locuitori. Până în 1910 numărul lor a scăzut la 5.⁴⁴ Din punct de vedere al apartenenței religioase, 2/3 au fost romano-catolici, iar 1/3 greco-catolici la începutul secolului XX. Conform *Historiei Domus* și declarației preotului, nimeni nu vorbea limba germană în 1918. Din anumite puncte de vedere, satul se aseamănă cel mai mult cu Ardudul, deoarece și aici funcționa o școală de stat încă dinainte de 1918, iar în școala catolică cadrele didactice erau călugărițe.⁴⁵ O altă caracteristică a satului consta în faptul că fiecare confesiune avea propria școală, astfel că, în afara școlii romano-catolice, mai funcționa una greco-catolică și una reformată.⁴⁶

Necesitatea introducerii limbii germane la începutul anilor '20 nu era atât de accentuată aici, probabil din cauza izolării satului. Astfel, în școala romano-catolică s-a predat în limba română până în 1925.⁴⁷ După un an, invocând legea învățământului, prezbiteriul a decis introducerea limbii maghiare.

Anul 1928 a avut o importanță majoră, deoarece începând cu acest moment autoritățile încep să insiste asupra introducerii limbii germane în școala confesională romano-catolică. Ca și în celelalte localități, educatorii au fost citați și amenințați cu eliberarea din funcție. Beneficiind de sprijinul episcopiei, prezbiteriul a insistat asupra

⁴⁴ Varga E.

⁴⁵ Toate datele referitoare la școala din Turulung provin din *Historia Domus*, astfel că acest fapt nu va fi menționat cu fiecare ocazie.

⁴⁶ Din punctul de vedere al limbii de predare, școala susținută de biserică greco-catolică maghiară ar merita o cercetare aprofundată.

⁴⁷ După declarația preotului, Turulungul a fost singurul sat în care introducerea limbii române în locul celei germane a fost permisă.

importanței limbii maghiare.⁴⁸ Astfel, autoritățile au închis școala și au apelat la o soluție neobișnuită: o parte a copiilor au fost trimiși la școala de stat, iar restul la cea reformată. Părinții catolici s-au opus însă acestei inițiative, iar autoritățile au recurs la amendarea lor. Din cauza amenziilor crescânde, prezbiteriul a acceptat introducerea limbii române.⁴⁹ Fiindcă această informație constituie ultima înregistrare referitoare la școală, putem să presupunem că limba română a rămas limba de predare în școala romano-catolică până în 1940.

Metode de persuasiune și constrângere în lupta pentru controlul învățământului

În cele ce urmează dorim să urmărim atitudinea Gaiamt-ului, a statului român și a episcopiei romano-catolice, respectiv metodele de constrângere folosite de fiecare dintre aceste instituții pentru a-și atinge scopul.

Sistemul de învățământ sătmărean era relativ asemănător cu cel din restul țării: exceptând câteva școli populare, majoritatea instituțiilor de învățământ din sate erau în proprietatea bisericilor. În satele numite șvăbești funcționau școlile romano-catolice susținute de comunitate, iar până în 1918 în toate aceste școli limba predării a fost maghiara. După cum reiese din cele expuse mai sus, până în 1922 aproape în toate satele șvăbești⁵⁰ a fost introdusă limba germană în învățământ, în timp ce în alte sate maghiara a rămas limba de predare. Conform informațiilor din epocă, localnicii nu erau de acord cu aceste decizii, dar le-au acceptat ca o măsură a noului stat. Conflictele majore au izbucnit atunci când în sate au apărut agitatorii mișcării germane, care nu s-au mulțumit cu introducerea limbii germane în învățământ și militau pentru o schimbare similară și în viața bisericească. În această luptă, anul 1926 a fost de o importanță majoră, prin adoptarea legii învățământului. Legea enunța în §35 că, în cazul școlilor private, susținătorii financiari ai acestora au dreptul de a decide asupra limbii de predare.

Este neclar până în ziua de astăzi de ce îngăduia legea alegerea limbii de predare de către organul care susținea școala. Guvernul român dorea introducerea limbii germane, în timp ce prezbiteriile satelor șvăbești votau în favoarea limbii maghiare, invocând chiar legea respectivă. În mișcarea de regermanizare a avut astfel loc o ruptură, iar rezultatele obținute până atunci sunt pierdute aproape în totalitate.

Fiecare pas inițiat de Gaiamt a fost sprijinit de stat prin administrația locală. Astfel, asociația conștientiza că, prin orice sprijin minim din partea populației, statul va decreta introducerea limbii germane.

Autoritățile de stat - prefectura, comitetul interimar, inspectoratul școlar - au practicat cel mai des exercitarea de presiuni asupra școlilor bisericești și atingerea astfel a obiectivului scontat: introducerea limbii germane în învățământ. O astfel de metodă a fost - nu numai în cazul satelor șvăbești - examenul de competență în limba română, respectiv punerea sub semnul întrebării a calificării cadrelor didactice. Un astfel de caz s-a ivit la Cămin, unde în 1923 învățătoarea a fost eliberată din funcție iar diploma sa, clasificată ca lipsită de valabilitate, deoarece în comisia de examinare nu a fost prezent un comisar guvernamental român.⁵¹

⁴⁸ Atitudinea preotului romano-catolic a fost una neobișnuită, el declarând că funcția unei școli ecleziastice este educația moralo-religioasă, iar limba în care se realizează această educație nu este atât de importantă. El a propus introducerea limbii române, argumentând că înainte de 1918 copiii români mergeau la școala maghiară.

⁴⁹ Rămâne de văzut de ce au acceptat autoritățile introducerea limbii române în locul celei germane.

⁵⁰ Calificarea unui sat ca fiind „șvăbesc” depindea de guvernul român și de Gaiamt, deoarece, după spusele preotului local „șvabii sunt deja în cimitir”. TURULUNG, însemnare din anul 1928.

⁵¹ CĂMIN, înregistrarea 1923.

O măsură asemănătoare a fost retragerea subvenției de stat în cazul învățătorilor și preoților. În ambele cazuri, motivul a fost continuarea predării în limba maghiară. În cazul învățătorilor, aceste măsuri au fost luate la începutul anilor '20⁵², dar situația lor a fost soluționată parțial prin decretul episcopului prin care locuitorii satelor asigurau salarizarea cadrelor didactice. În cazul preoților, aceste măsuri au fost luate în anii '30, când în majoritatea școlilor se preda în limba germană, și doar preoții continuau să predea religia în limba maghiară. O altă acuză care li se aducea era aceea că au făcut agitație împotriva propagandei germane. 26 de preoți romano-catolici au fost penalizați cu retragerea subvenției de stat. Episcopul a încercat în repetate rânduri să-i convingă pe preoți să predea în limba germană pentru a primi subvenția, dar aceștia au rezistat invocând ca motiv faptul că elevii nu cunosc această limbă. La intervenția episcopului, preoții au semnat în 1932 o declarație prin care se angajau să folosească limba germană la orele de religie în caz de nevoie.⁵³ Această metodă a retragerii subvenției de stat a continuat față de preoții care au continuat rezistența și a fost aplicată la orice mișcare neaprobă.⁵⁴

O altă metodă a statului român, folosită în localități populate de minoritățile naționale - mai ales în orașe - a fost aceea a introducerii stării de asediu. Ignorând astfel rezultatele alegerilor locale, s-au introdus așa-numitele comisii interimare.⁵⁵ Acestea au început să funcționeze din anii '30, cu mențiunea că în satele șvăbești cei trei membri ai comisiei erau și membri Găüamt.⁵⁶ Astfel, Găüamt a obținut poziții importante în sate și le-a folosit în propriile scopuri. În mai multe localități, grădinițele germane au fost înființate sub conducerea acestora, din banii comunității.⁵⁷ O altă metodă folosită pe scară largă a fost utilizarea limbii germane în comunicarea știrilor.⁵⁸

Găüamt-ul a încercat presiuni nu numai a preotului, dar și a membrilor prezbiteriului sau consiliului școlar și aducerea acestora în fața instanței în cadrul luptei pentru școli. Esența metodei consta în intimidarea elitei locale, cu efect și asupra localnicilor, slăbind astfel rezistența acestora împotriva scopurilor Găüamtului. Aceste acuzații s-au sfârșit în majoritatea cazurilor prin achitarea acuzațiilor sau prin amenzi. Dar prezența în fața instanței - în multe cazuri procesele s-au desfășurat la Cluj sau Oradea - și tribunalele i-au intimidat pe oameni.⁵⁹ Au fost cazuri în care acțiunile de intimidare ale oficialităților locale a fost dublată de violență fizică. Un localnic din Turulung care sprijinea limba maghiară cu ocazia unui vot a fost ridicat de autorități și brutalizat.⁶⁰

În afara intimidării, Găüamt a încercat și să câștige oamenii în favoarea cauzei sale. În cadrul acestei politici, membri mai activi ai mișcării au primit poziții în biroul din Carei unde - conform informațiilor din epocă - au primit salarii mari. O altă metodă de a câștiga adepți a fost educarea gratuită a copiilor în liceul german din Timișoara. Scopul mișcării a fost acela ca, pentru prima dată în istoria lor, șvabii sătmăreni să aibă o elită proprie. Au încercat atragerea șvabilor sătmăreni săraci în Banat ca servitori sau pentru

⁵² CĂMIN, înregistrarea 1926.

⁵³ CĂMIN, înregistrarea 1932.

⁵⁴ De exemplu în 1935 preotul din Tiream a fost astfel sancționat pentru că s-a opus unei petiții înaintate de Găüamt. TIREAM, înregistrarea 1935.

⁵⁵ În limba maghiară: átmeneti bizottságok. Metoda servea la împiedicarea orașelor și satelor locuite de maghiari să aibă primar maghiar.

⁵⁶ Conform Historiei Domus în perioada interbelică majoritatea șvabilor au votat pentru candidații Partidului Maghiar.

⁵⁷ La Cămin 30 de părinți au cerut introducerea limbii germane ca urmare a acesteia, astfel că preotul nu a avut dreptul de a-i respinge.

⁵⁸ Un om ales în acest scop a străbătut satul cu tobă și a anunțat cu voce tare deciziile primăriei sau a convocat ședințe.

⁵⁹ La Tiream de exemplu presbiteriul a demisionat în urma unui astfel de proces, în urma căreia a fost ales un nou presbiteriu filogerman.

⁶⁰ TURULUNG, înregistrarea 1928.

diferite munci de sezon. Prin aceste metode se urmărea învățarea limbii germane de către cât mai multe persoane.⁶¹

Cea mai drastică măsură a statului a fost închiderea școlilor, la începutul anilor '30.⁶² În urma acestor măsuri limba germană a fost introdusă peste tot.⁶³ O altă metodă consta în înființarea școlilor de stat. În majoritatea cazurilor, acestea reprezentau lovitura cea mai grea, iar preoții, temându-se de pierderea controlului asupra școlii, au acceptat introducerea limbii germane.

În frunte cu episcopia sătmăreană, preoții au folosit cel mai des sabotajul împotriva decretelor autorităților de stat. Începând din anul 1926, ei primeau aproape anual câte un decret care insista asupra introducerii limbii germane. Preoții fie nu răspundeau la acestea, fie protestau prin diferite petiții, invocând legea din 1926. Majoritatea petițiilor au fost înaintate ministerului învățământului, dar au fost ocazii când au fost adresate personal regelui. În cele mai numeroase cazuri, petițiile au rămas fără răspuns.

Au existat situații în care parohia a intentat proces autorităților locale, invocând drepturile sale în calitate de susținător al școlii. Majoritatea proceselor au fost sabotate de tribunale cu numeroase măsuri administrative, sau pur și simplu parohiile nu au fost acceptate ca entități juridice.⁶⁴

O altă metodă folosită a fost desemnarea unor cadre didactice nevorbitoare de limbă germană la clasele germane. În multe cazuri posturile de învățători de la clasele cu predare în limba germană au rămas vacante.

În 1930 s-a produs o ruptură în relația preoțimii cu episcopia. Noul episcop, István Fiedler a fost desemnat de papă la inițiativa guvernului român, aceasta fiind o alegere intenționată a unui preot filogerman din Banat. Episcopul a sosit la Satu Mare convins că va găsi condiții asemănătoare Banatului, unde majoritatea șvabilor vorbeau încă limba germană. În același timp, guvernul român i-a furnizat unele informații din care reieșea că mișcarea șvăbească sătmăreană are într-adevăr o bază reală. Astfel, episcopul era inițial de acord cu scopurile acesteia. Repetate conflicte au avut loc din această cauză între episcopie și preoți. În 1930, episcopul a încercat să-i convingă pe preoți de importanța predării religiei în limba germană, decretând în același an și desfășurarea slujbelor în limba germană la inițiativa Găüamt-ului. Unul dintre cele mai serioase conflicte a avut loc cu preotul din Cămin, care se opunea ferm liturghiei în limba germană, afirmând că nici unul dintre enoriași nu înțelege limba. Convins de dreptatea sa, și-a oferit chiar și demisia în cazul în care episcopul nu își schimbă punctul de vedere.⁶⁵ După un timp, conștientizând realitățile sătmărene, episcopul renunță la poziția sa și acceptă faptul că maghiarizarea șvabilor este un proces ireversibil. Măsurile ulterioare de introducere a limbii germane sunt doar efectele presiunii guvernului român.⁶⁶

Găüamt-ul a încercat stabilirea unor relații favorabile cu cercurile superioare bisericesti prin intermediul statului. În 1928-29 au înaintat două petiții Vaticanului în care accentuau faptul că șvabii țin și la limba lor germană, și la religia lor romano-catolică și

⁶¹ Conform declarațiilor preoților, tinerii s-au întors repede din Banat, deoarece nu erau de acord cu „moravurile libere” care ignorau obiceiurile religioase și presupuneau să se lucreze și duminica. Mai pe larg vezi CĂMIN, însemnarea din anul 1926.

⁶² La Cămin în 1934, la Tiream în 1930, la Arduș în 1934, la Turulung în 1928.

⁶³ Excepția este Turulungul, unde s-a reintrodus limba română.

⁶⁴ Tribunalul din Oradea nu a acceptat în 1931 petiția parohiei, argumentând că episcopia este cea care susține școala și nu comunitatea religioasă.

⁶⁵ Pentru dialogul lor vezi CĂMIN, însemnarea din anul 1931.

⁶⁶ Rămâne de văzut când se schimbă atitudinea episcopului. Ironia sortii este că episcopul, la început simpatizant al cauzei germane, ajunge să fie demis din funcție în 1939 sub acuzația de participare la un complot organizat de guvernul maghiar.

cereau astfel ajutor în lupta pentru drepturile lor.⁶⁷ Cercurile catolice superioare simpatizau cu cauza șvabilor, în scopul întreținerii unor relații bune cu statul român. Un eveniment care reflectă această politică a avut loc la Ardud, unde 3 enoriași au fost excluși din parohie din cauza neplății taxelor, dar prin intervenția nunțiatului din București au fost repuși în drepturi.⁶⁸

Gäüamt-ul acționa cu precauție în lupta sa pentru drepturi etnice ale germanilor, încercând să nu o transforme într-una anti-bisericască. Catolici devotați, șvabii au fost împărțiți totuși în multe cazuri între etnie și religie. De altfel, conform declarațiilor preoților, regermanizarea a avut drept rezultat scăderea numărului credincioșilor care frecventează biserica.⁶⁹

Concluzii

Este discutabilă măsura în care acțiunile Gäüamt-ului s-au bucurat de succes. Indicatorii statistici referitori la școlile confesionale romano-catolice din satele șvăbești diferă în funcție de autor. După Gherman, până la sfârșitul anilor '30 limba germană a fost introdusă în toate satele locuite de etnici germani, excepție făcând 4 sate.⁷⁰ Hauler afirmă că în anul școlar 1939-40 școli germane funcționau în 26 de comune, dintre care 18 instituții de învățământ erau confesionale, 12 de stat și una particulară. Numărul educatorilor a fost de 52, iar cel al copiilor de 2825. În afară de acestea, în 1929 s-a înființat prima clasă de limba germană în liceul Vasile Lucaci din Carei.⁷¹ Conform datelor lui Tilkovszky, la sfârșitul anilor 1930 funcționau doar două școli confesionale maghiare în satele șvăbești, în 6 comune s-au înființat școli românești, iar în 26 de școli confesionale predarea se făcea în limba germană. În total, în aceste școli predau 60 de învățători, iar numărul elevilor era de 3000.⁷²

În ciuda succesului aparent, situația nu a fost chiar atât de pozitivă. Episcopia încerca să saboteze în continuare decretele autorităților de stat, în unele cazuri posturile rămânând vacante sau fiind ocupate de cadre didactice fără cunoștințe de limba germană. Pentru clarificarea situației, în 1932 s-a decretat ca în școlile germane să poată fi numiți doar învățători cu diplomă de limba germană. O altă mare problemă o constituia însă lipsa de profesori cunoscători ai limbii germane. Prima promoție de învățători de limbă germană a absolvit cursurile în anul 1928. Pentru atenuarea situației, episcopia a acceptat, la sfârșitul anilor '30, transferarea a 10 cadre didactice din Banat. Totuși, în 1936 posturile din 3 sate au rămas neocupate.⁷³

Cealaltă problemă o constituia lipsa cunoștințelor de limba germană printre copii. În majoritatea familiilor se vorbea limba maghiară. Directorul școlii din Urziceni se plângea de faptul că primul contact al copiilor cu limba germană are loc abia în momentul școlarizării. Pe de altă parte, părinții familiarizați cu școlile confesionale priveau cu neîncredere sistemul școlilor de stat.⁷⁴

Este greu de apreciat succesul Gäüamtului în încercarea de regermanizare. După cum am remarcat, organizația, preoții, episcopii au adunat semnături și au înaintat petiții în repetate rânduri, încercând să demonstreze veridicitatea punctului de vedere

⁶⁷ Tilkovszky 199:228

⁶⁸ ARDUD, însemnare din anul 1928.

⁶⁹ Conform preotului din Ardud, cei care sunt 100% șvabi sunt doar 1% catolici, deci un statut ambivalent este exclus. ARDUD, însemnare din anul 1934.

⁷⁰ Gherman 1938:62-63. Cele patru localități sunt: Carei, Tășnad, Căpleni și Sanislău. În primele două, școala confesională a fost închisă, în celelalte două aceasta a continuat să funcționeze în mod ilegal.

⁷¹ Hauler 1998:68.

⁷² Tilkovszky 1999:240. Tot după datele sale, din 60 de învățători, 50 aveau conștiință etnică germană.

⁷³ Gherman 1938:62-63.

⁷⁴ DAN- filiala Sălaj, Revizoratul școlar, dos. 207, f. 9.

propriu.⁷⁵ Conform însemnărilor preoților, Gaiüamt-ul dezinforma constant credincioșii, obținând sprijinul acestora prin redactarea petițiilor în limba germană, necunoscută acestora.⁷⁶ Gaiüamt-ul folosea aceleași acuzații, afirmând că preoții se foloseau de influența lor în rândul părinților astfel încât aceștia să rămână susținători ai școlii în limba maghiară. Este greu de determinat care dintre cele două părți a avut dreptate, dar un anumit grad de adevăr există probabil în ambele acuzații.

Nu avem date nici referitor la opinia șvabilor despre activitatea Gaiüamt-ului și nici despre măsura în care ei susțineau munca acestei organizații. Este totuși cert că s-a ajuns la împărțirea comunităților din sate, uneori cu consecințe grave. Scopurile organizației sunt reflectate și de insistența cu care încercau să-și impună anumite cadre didactice care, pe lângă activitatea profesională în școli, desfășurau și una de propagandă. Locuitorii nu priveau însă cu ochi buni toate aceste manevre. De nenumărate ori, credincioșii au părăsit biserica în semn de protest atunci când slujba era oficiată în limba germană. Preoții afirmau că mișcarea a fost susținută din cadrul șvabilor doar de familiile îndatorate - în majoritatea cazurilor financiar - Gaiüamt-ului, și că în multe cazuri efectele propagandei au fost contrare celor așteptate.⁷⁷ Măsura succesului de care se bucura Gaiüamt-ul într-un anumit sat depindea, după părerea noastră, de personalitatea preotului local. Cele mai bune exemple sunt Tireamul și Căminul. În timp ce la Tiream comunitatea s-a divizat și, până la sfârșitul anilor '30, s-a ajuns la redactarea proceselor verbale în limba germană, la Cămin a continuat să funcționeze un prezbiteriu pro-maghiar, iar locuitorii au persistat în susținerea limbii maghiare. Preotul local nu s-a opus doar statului, ci chiar propriului episcop în vederea păstrării limbii maghiare.

Un alt aspect interesant este atitudinea statului român care - deși susținea prin administrația locală cauza șvabilor - nu a recurs la violență, cu excepția câtorva cazuri izolate. La început, a încercat introducerea limbii germane prin decrete și avertizări, în încercarea de a salva aparența legalității și a voluntariatului și de a dovedi astfel că înșiși locuitorii militează pentru introducerea limbii germane. De multe ori, decretează introducerea limbii germane în urma cererilor populației - petiții înaintate de fapt de Gaiüamt. Închiderea școlilor și înființarea școlilor de stat sunt metode practice abia la sfârșitul anilor '30.

Într-un alt studiu, am încercat să apreciem efectul regermanizării.⁷⁸ Ca punct de plecare am folosit numărul celor care s-au alăturat trupelor SS în 1942, cu ocazia primelor recrutări din zonă. Dacă nu ținem cont de propaganda orală a Volksbund-ului⁷⁹, această recrutare a fost una voluntară. Am presupus astfel că cei mai mulți recruți s-au alăturat trupelor SS din zonele unde regermanizarea a avut cel mai mare succes. Prin această cercetare, am dorit să demonstrez o teorie din epocă, ce afirma că regermanizarea a avut efectul cel mai intens în satele cel mai puternic asimilate. Sentimentul apartenenței la poporul german, demonstrat prin numărul de voluntari care s-au alăturat SS-ului, a fost mai

⁷⁵ Un caz caracteristic: în 1931, din Cămin au fost înaintate 3 petiții, însoțite de fiecare dată de semnături de susținere. Dintre acestea, una (însoțită de 104 semnături) cerea introducerea liturghiei în limba germană, o alta înființarea unei grădinițe de limbă maghiară (susținută de 195 de semnături), iar ultima avea drept doleanță comunicarea știrilor în limba maghiară și era însoțită de 190 de semnături.

⁷⁶ Un caz caracteristic este cel din Arduș: în 1932, 72 de părinți cereau înființarea secției germane, dar numai 30 și-au înscris copiii la secția respectivă după satisfacerea petiției.

⁷⁷ La Cămin, spre exemplu, rugăciunea în limba germană a fost desființată în 1930 ca urmare a cererii credincioșilor.

⁷⁸ Considerații privind primul val de recrutare SS din 1942 în județul Satu Mare (Az 1942-es első SS toborzás Szatmár megyei vonatkozásai), in Satu Mare - Studii și comunicări, XXV/II, 2008, p. 223-246,

⁷⁹ Volksbund-ul reprezintă organizația germanilor din Ungaria, care funcționează din anul 1938 și care, după 1940, reunește și șvabii din zona sătmăreană.

puternic printre locuitorii acestor sate. Rezultatele studiului menționat vin în sprijinul acestei teorii, deoarece cei mai numeroși recruți provin din satele din jurul Careiului.

Bibliografie:

Surse inedite:

DAN- filiala Sălaj Fond Revizoratul școlar

Direcția Arhivelor Naționale, filiala județeană Sălaj, Fond Revizoratul școlar al județului Sălaj - Monografii școlare

ARDUD - Historia Domus a Parohiei Romano-Catolice din Ardud, manuscris

CĂMIN - Historia Domus a Parohiei Romano-Catolice din Cămin, manuscris

TIREAM - Historia Domus a Parohiei Romano-Catolice din Tiream, manuscris

TURULUNG - Historia Domus a Parohiei Romano-Catolice din Turulung, manuscris

Literatură de specialitate:

Boros 2005 - Boros Ernő, „*Volt mindeniünk, jó életünk, van most nekiünk jaj*”, (*Am avut tot ce trebuia, o viață bună, acum este rău*) vol. I-II, Status Könyvkiadó, Csíkszereda, 2005

Bălu 2003 - Daniela Bălu, *Factori de persuasiune și transformări identitare în comunitățile șvăbești sătmărene*, In: Hans Gehl-Viorel Ciubotă (szerk.) *Cultura materială și spirituală în bazinul Tisei superioară. Influența populației germane asupra culturii celorlaltor etnii din regiune*, Satu Mare - Tübingen.

Hauler 1998 - Ernst Hauler, *Istoria nemților din regiunea Sătmarului*, Ed. Lamura, Satu Mare, 1998.

Gherman 1938 - Dr. Ioan Gherman - *Plasa Carei, jud. Sălaj. Descrierea teritoriului, populațiunei, stărilor sanitare, culturale, morale, religioase, economice, financiare și de comunicație. Date statistice*, Editura Cultura, Carei

Spannenberger 2005 - Norbert Spannenberger, *A magyarországi Volksbund Berlin és Budapest között 1938-1944 (Volksbundul din Ungaria între Berlin și Budapesta 1938-1944)*, Lucidus kiadó Budapest, 2005.

Tilkovszky-Weidinger 2003, 2004 - Tilkovszky Lórándt- Weidinger Melinda: *Magyar memorandum és német válasz. A Duna-medencei kisebbségi problémákról, 1931 (Memorandumul maghiar și răspunsul german. Despre problemele minorităților din Bazinul Dunării, 1931)*, in. *Századok* 2003/6, 2004/1, 159-206.

Tilkovszky 1999 - Tilkovszky Lóránt, *A szatmári németség a két világháború között (Șvabii sătmăreni în perioada interbelică)*, In: Hand Gehl-Viorel Ciubotă (coord.) *Relații interetnice în zona de contact romano-maghiaro-ucraineană din secolul al XVIII-lea până în prezent*, Satu Mare-Tübingen, 226-246.

Varga E. - Varga E. Árpád, *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája 1850-1992 (Statistica etnică și națională a Transilvaniei 1850-1992)*;

<http://varga.adatbank.transindex.ro/?pg=3&action=etnik&megye=6>

**State and Church. Strategies and means of „re-germanization”
of the Schwabs of Satu Mare**

Abstract

As a result of the ethnical changes of the 19th century and until 1918, the assimilation of the Schwabs was the most intense and most successful in the area of Satu Mare. The “re-germanization” process that followed in the period between the two World Wars was organized and supported by the upper authorities. The movement started at the initiative of the Schwabs of Banat and was afterwards sustained by the Romanian Government and Hitler’s Germany. Therefore, the events that took place in Satu Mare in the period between the two World Wars can be considered “re-germanization” attempts, rather than national rebirth.

In the period between the two World Wars, the key element of the Schwab movement, and also of the “re-germanization” tendency was, in our opinion, the school matter. Therefore, this paper is attempting to recreate the history of the schools of Cămin, Ardud, Turulung and Tream in a case study, using the *Historia Domus* of the local Parishes. In each of these four selected settlements, the German school has a different evolution. Nevertheless, the history of each school in these villages can be retraced. Following the presentation of the German school’s evolution, we are attempting to analyze the means of persuasion and coercion used on one hand by the Romanian Government and by *Găiamt* (the organization of the Schwabs), and on the other hand by the Roman-Catholic Bishopric of Satu Mare and the village priests, in their attempt to control the local educational system.